

Bakgrunn

Kommunene er invitert til å avgi høringsuttalelse til ny boklov i brev datert 18.08.2022 fra Kultur- og likestillingsdepartementet. Formålet med loven er å legge til rette for bredde, mangfold og kvalitet i norsk litteratur og å sikre god tilgjengelighet til litteraturen for alle i Norge. Loven vil blant annet erstatte forskrift 19. desember 2014 nr. 1716 om unntak fra konkurranseloven § 10 for samarbeid ved omsetning av bøker.

Høringsfristen er 18.11.2022. Loven er svært viktig for bibliotekenes litteraturtilfang og økonomi, og Ås kommune vil levere en høringsuttalelse.

Beskrivelse

Bokloven er en lov som påvirker alle deler av litteraturfeltet. I tillegg har den ringvirkninger også inn på andre deler av kunst- og kulturfeltet og ikke minst på utdanning og høyere utdanning. Den vil også ha berøring med mer allmenne tema som demokratiske rettigheter og mulighet for tilgang på kunnskap og kulturelle opplevelser uavhengig av sosial status og egen økonomi. I dette spiller bibliotekene en viktigere rolle enn på lenge, ettersom den teknologiske utviklingen og endrede produksjon- og betalingsmønstre gjør det dyrt og vanskelig for brukere å få tilgang til ønsket materiale.

Dette høringssvaret er i første rekke utarbeidet med tanke på konsekvensene for folkebibliotek. Høringsnotatet til bokloven framhever bibliotekene som en viktig del av bokøkonomien. I tillegg understrekes bibliotekenes rolle som formidler av mangfold og bredde i norsk litteratur. Dette er felt som også framheves i bibliotekenes egen formålsparagraf i *Lov om folkebibliotek* der det enkelte bibliotek skal legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet i sine tilbud. Bokloven er svært viktig for bibliotekenes rammevilkår når det gjelder tilgjengelighet til norskprodusert materiale, og er dermed viktig for at bibliotekene skal kunne oppfylle sin formålsparagraf.

Vurdering

I høringsuttalelsen fra Ås kommune kommenterer vi følgende punkter i lovforslaget til Lov om omsetning av bøker (bokloven):

§1: Formålsparagraf

Lovforslaget omfatter en formålsparagraf som understreker behovet for å legge til rette for bredde, mangfold og kvalitet i norsk litteratur, å sikre god tilgjengelighet samt å styrke skriftkulturen. Det presiseres at loven også skal beskytte forfatteres og lesernes interesser, noe som er en viktig når nye avtalemodeller skal utarbeides. Hele det litterære kretsløpet har sin berettigelse i dette: At forfatterens tekst skal møte sin leser. Det er godt at bokloven presiserer dette.

§3: Lovens virkeområde

At det i lovens virkeområde er unnlatt å inkludere de nasjonale minoritetsspråkene kvensk, romani og romanes har i vårt geografiske område liten praktisk betydning. Så lenge bøkene blir pliktavlevert vil folkebibliotekene ha tilgang til dem gjennom Nasjonalbiblioteket. Vi synes likevel det er underlig å unnta språkene fra loven med den begrunnelse at markedet er lite.

Lærebøker for grunnskolen og videregående skole er utelatt fra lovens virkeområde. Fra høringsnotatet er det argumentert med at litteraturen til skolene skaffes på anbud via kommune/fylkeskommune, og at det ikke eksisterer et eksemplarmarked for slike bøker. Særlig på VGS-nivå er dette problematisk, fordi det er vanskelig for privatister å få tak i pensumlitteratur. Bøkene som finnes på markedet for dem som står utenfor dagens avtaler er uakseptabelt dyre og presset på bibliotekene om å skaffe bøker øker. Vi ser det ikke som folkebibliotekenes oppgave å kjøpe inn

pensumlitteratur for privatister, men mener at privatistenes tilgang til læremidler bør sikres. Hvordan dette skal skje bør beskrives i forskrift til loven.

Departementet skisserer to ulike løsninger for lærebøker for høyere utdanning og fagbøker for profesjonsmarkedet: I det første alternativet er bøkene omfattet av loven, i det andre alternativet ikke. Fastpris er et viktig virkemiddel for å sikre større bredde i utgivelsene av norsk faglitteratur og for å beholde nettverket av akademiske bokhandler. Det er derfor ønskelig å beholde fagbøker for profesjonsmarkedet og lærebøker for høyere utdanning som omfattet av lovens virkeområde slik lovforslaget legger opp til. Lovforslaget foreslår å likestille trykt utgave og e-bokutgave, det er naturlig ettersom flere titler kommer som e-bok, og stadig flere kun som det.

Det har lenge vært en utvikling mot en virkelighet der personer som ikke formelt er student ved et lærested ikke kan få tilgang til aktuell litteratur. Det finnes svært mange fjernstudenter som driver etter- og videreutdanning fra helt andre steder enn der lærestedet befinner seg. De opplever i mange tilfeller vanskeligheter med å skaffe litteratur. Dette er et effektivt hinder for livslang læring og legger kjelker i veien både for enkeltpersoners muligheter til å utvide sine kunnskaper, men også for samfunnets omstillingsevne. En forskrift til loven bør beskrive hvordan også e-bokutgavene skal kunne tilgjengeliggjøres for brukere utenfor eiende institusjon, særlig fordi stadig flere titler blir utgitt kun i e-bokutgave. Norske folkebibliotek er læreinstusjonenes forlengede arm og sluser faglitteratur for alle tenkelige emner gjennom sitt system. Det er urealistisk å tro at folkebibliotekene skal kunne erverve spesialisert faglitteratur som sannsynligvis vil bli brukt av kun én student, så ressursene i UH-bibliotekene bør fullt ut tilgjengeliggjøres for studentene via folkebibliotekene.

§4: Normalkontrakt

Det applauderes at illustratører og designere også kan omfattes av normalkontrakter, særlig når man ser den stadig økende betydningen av grafiske elementer i utgivelsene.

§5: Fastpris på bøker

Fastpris på bøker er viktig for å sikre god tilgjengelighet av alle typer litteratur. Den er også viktig for å beholde en god bokhandlerdekning. Departementet ønsker nå rullerende fastprisperiode for hver tittel, noe som er en bedre løsning enn dagens, særlig sett fra forfatterens ståsted. Departementet skisserer opp to ulike lengder på fastprisperioden, 12 eller 18 måneder. Slik fastprisordningen er i dag får mange utgivelser en fastprisperiode på rundt 6 måneder. Siden fastprisen i lovforslaget settes fra datoen for første utgave, er det tenkelig at en fastpris på 18 måneder bedre vil sikre at også lydbokutgaven får noen måneder som er omfattet av fastpris.

Bortfall av generell rabatt på 12,5% er et viktig virkemiddel for å likestille små og store aktører i forhandlerleddet, og vil gi bedre levekår for uavhengige bokhandler. Dette er viktig for levende lokalsamfunn. Det er viktig og riktig å videreføre muligheten for rabatt til bibliotekene siden dette sterkt bidrar til å oppfylle lovens formål.

§6: Plikt til å skaffe og levere papirbøker og e-bøker

Det bør vurderes å ta inn et eget punkt i §6 Plikt til å skaffe og levere papirbøker og e-bøker som gir forskrift for samhandling med bibliotekene. Denne plikten omfatter at forlagene har plikt til å levere lagerførte bøker til bokhandel, og bokhandlene har plikt til å skaffe bøker på direkte bestilling fra sluttkunde. Det har vist seg å være utfordringer med leveringsplikten til bibliotek, og denne bør sikres, uavhengig av format. Departementet skal ifølge § 6 gi forskrifter for arbeidet med e-bøker, men bibliotekene nevnes ikke spesielt. Det foreslås å ta inn et ledd som understreker leverandørens ansvar for å levere e-bøker hvor bibliotekene nevnes spesifikt, samt en forskrift med skissering av en pris- og utlånsmodell. Denne forskriften bør også omfatte e-bøker som inngår i en eventuell abonnementstjeneste for høyere utdanning. Dette oppleves som et problematisk felt å manøvrere i for bibliotekene i dag fordi det er kostnadskrevenende og til dels vanskelig å skaffe e-bøker, særlig fra

fagfeltene innenfor forskning og høyere utdanning. Det er en demokratisk rettighet å få tilgang på fag- og forskningslitteratur også for dem som ikke er akademisk ansatte eller del av et studieløp. Denne rettigheten er i ferd med å smuldre bort når fag- og forskningsbibliotekene i stadig økende grad består av e-bøker kun åpne for egne studenter og ansatte.

§7: Plikt til å tilby og levere digitale lydbøker

I § 7 understrekes forhandlernes plikt til å tilby alle lydbokutgivelser som er digitalt tilgjengelige for distribusjon. Slik avtalene er utarbeidet i dag gjør prisnivået og tilgjengeligheten på digitale lydbøker at bibliotekene ikke kan oppfylle forpliktelsene de har i forhold til Bibliotekloven: Å gjennom sine tilbud legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet. Ås kommune støtter departementets forslag om at leveringsplikten for lydbøker også skal gjelde for levering av lydbøker til folkebibliotek. Bibliotekenes mulighet til å bygge opp varige samlinger av e-lydbøker bør også sikres, siden allsidighet er vanskelig å oppnå dersom det ikke finnes eldre bøker i samlingen. Bredden i lydboktilbudet har alltid vært langt smalere enn for trykte bøker, og den tendensen er blitt forsterket med e-lyd. Nå er de fleste utgivelsene lettere underholdning og seriebøker. Det savnes et bredere tilfang av sakprosa og smalere litteratur. Med hensyn til egne avtaler mellom partene om pris og utlånsmodell for digitale lydbøker i bibliotek bes det om å få en minimumsløsning inn i forskriften slik at bibliotekene er sikret en avtale som er kostnadmessig levedyktig. Det betyr at kostnadsmodellen primært må baseres på utlån av eksemplarer, slik den er for papirbøker.

Ellers er de reguleringene som er foreslått i abonnementstjenestene og forlagenes leveringsplikt et stort skritt i riktig retning når det gjelder å styrke lesernes rettigheter i lydbokmarkedet. Det vil også motvirke tendensen til vertikal integrasjon i lydbokmarkedet og gi leserne bredere litteraturutvalg uavhengig av hvilken tjeneste de velger å bruke.

§8: Litteraturabonnement

§9: Samarbeid om fellesnedsettelse

§10: Frakt- og leveringsbetingelser

Disse paragrafene omfatter forhold som er spesifikke for forholdet mellom forlag og bokhandler. Her har Ås kommune ingen kommentarer.

§11: Vilkår for forhandlinger mellom leverandør og forhandler

Det har utviklet seg en sterk vertikal integrasjon blant få aktører i det norske bokmarkedet. Dette har ført til mindre variasjon blant bokhandlene og et kjedeligere forhandlernettsverk. Det blir også vanskeligere for mindre forlag å bli synlige på hyllene. Dette tjener ikke til å fremme formålet med at «Norges befolkning skal ha lik mulighet til å skaffe seg litteratur, og at de skal kunne velge fra et litteraturtilbud preget av mangfold, kvalitet og bredde. Videre skal forfatterne ha like muligheter til å nå leserne.» Reguleringer av avanse og andre tiltak som kan fremme et variert og godt utbygd forhandlernettsverk er viktig for bredden i litteraturen og når det gjelder å utvikle og beholde lesere. Selv om bibliotekene heller ikke i dag har økonomi til å kjøpe inn all aktuell litteratur vil en enda større bredde sannsynligvis føre til mer variasjon blant bibliotekenes samlinger, noe som gagner leserne. Siden leserne er ulike trengs det mange ulike typer litteratur.

Uttalelsen er administrativt godkjent.

Marianne Selvik
Enhetsleder bibliotek
Ås kommune

Det Kongelige Kulturdepartement
Postboks 8030 Dep.
0030 OSLO

Deres ref.**Vår ref.**

22/02681-2

Saksbehandler

Marianne Selvik

Dato

03.11.2022

Høring av ny lov om omsetning av bøker (bokloven)

Vi takker for å ha blitt invitert til å avgi høringsuttalelse om ny boklov. Uttalelsen er administrativt behandlet i Ås kommune.

Med hilsen

Marianne Selvik
Biblioteksjef

Dokumentet er elektronisk godkjent og uten håndskrevne signaturer

Vedlegg:

Høring av ny lov om omsetning av bøker (bokloven)